

Muraközy Balázs Az ezermilliárdos kérdés - Az adóreform ára

A miniszterelnök adócsökkentési javaslatai előtt és után számos, gyakran kritikus cikk jelent meg az adóreformmal és általában az üzleti környezettel kapcsolatban. Ezek közül a legnagyobb hatású talán Bojár Gábor radikális adóegyszerűsítést és -csökkentést, valamint Bokros Lajos alapvető közteher-viselési reformot javasló cikke, de sok más elemző is megszólalt, általában csalódásuknak adtak hangot.

Számos bíráló arra irányult, hogy a legesélyesebb javaslat nem egyszerűsíti, hanem egyenesen bonyolítja az adórendszert, amivel nehéz nem egyetérteni. A másik legfőbb ellenállás szerint az adócsökkentés mértéke nem elégséges ahhoz, hogy valóban érdemi változás történjen az ország versenyképességében vagy növekedési ütemében. 200 vagy 300 milliárd adókönyvités semmi, az adóreform 1000 milliárd megmozgatásánál *kezdődik*.

Ha hosszú távon próbáljuk értékelni a kormány(ok) tevékenységét, akkor ez a kritika mindenképpen jogos. Az adócsökkentésre azért jut ilyen kevés forrás, mert a felelőtlen költsékezés az egyensúly borulásához vezetett, a szükségessé vált kiigazítás olyan mértékben fogta vissza a növekedést, hogy az ennél nagyobb adócsökkentés lehetősége csekély. A rendszer tehetetlenségét tovább fokozta az érdekcsoportoknak túlságosan behódoló gazdaságpolitika, a növekedést csökkentette bizonyos iparágakban (posta, vasút, villamos energia stb.) a monopóliumok mesterséges fenntartása. Csak akkor szabad ennél nagyobb mértékű adócsökkentést sürgetni, ha világossá tesszük, milyen kiadásokról mondjon le a költségvetés cserébe - egyébként veszélybe kerül a konvergenciaprogram és a költségvetés stabilitása. Lássuk, milyen lehetőségek közül választhatunk, ha nemcsak *a*-t, de *b*-t is kellene mondanunk. (Érdekes módon a bírálók e ponton rendszerint már nem oly lelkesek.)

*

Az adócsökkentésnél szóba kerülő összegek - a miniszterelnök által javasolt 300, vagy a bírálók által emlegetett 800-1000 milliárd - olyan pénzek, amelyek nagyságáról nagyon nehéz képet alkotnunk. Sokat segíthet ellenben, ha átszámoljuk őket egy olyan mutatóba, ami könnyebben érthető, és mértékegysége összevethető ezekkel a számokkal. A szóba jöhető lehetőségek közül a leghasznosabb a nemzeti jövedelem, vagyis *a GDP százaléká*. Magyarország GDP-je körülbelül 30 ezer milliárd forint, vagyis a mértékegységünk, a GDP egy százaléka 300 milliárd. Durván úgy számolhatunk tehát, hogy a javasolt adócsökkentés a GDP 1 százaléka, a kritikusok szerint érdemi hatással bíró adócsökkentés viszont mintegy 3 százalék. Merre keresgélhet az, aki ekkora összeget akar előteremteni?

A kérdés megválaszolásához érdemes a költségvetési tételeket ugyanerre a mértékegységre átszámolnunk. Szerencsére nem az elrémisztő 80 oldalas költségvetésből kell kiindulnunk, hanem egy sokkal barátságosabb változatából, amely az államháztartás által nyújtott szolgáltatások szerint bontja meg a költségvetési kiadásokat, és csupán egy oldal hosszú. Ezt nevezik a költségvetés konszolidált *funkcionális mérlegének*, és minden évben kiszámolja a Pénzügyminisztérium, majd csatolja a költségvetéshez, annak általános indoklása mellékeléül. (Ez a munka azonban jóval kevésbé válik a köz hasznára, mint gondolhatnánk, ugyanis a minisztérium honlapján hosszú, megfeszített munkával sem sikerült megtalálni. A honlap használhatóságát jellemzi, hogy az "aktuális költségvetés" kulcsfontosságú menüpont alatt a költségvetés olyan változata jelenik meg, amely még nem tartalmazza a törvény számát. Ennyit a költségvetési transzparenciáról.)

Mellékelt táblázatunkban a kiadások funkcionális bontását mutatjuk meg. Ebből kiderül például, mennyit költ majd az állam 2008-ban: a GDP 49,5 százalékát, vagyis felét. Bevételei ennél alacsonyabbak: 44,9 százalékra rúgna, a tervezett deficit pedig 4,5 százalék. Láthatjuk azt is, hogy a választási évben a deficit megközelítette a 10 százalékot, ami a tervezett adócsökkentés tízszerese. Az általunk megtermelt jóságok feléért államunk alapvetően négy funkciót lát el. Működteti magát, jóléti rendszereket tart fenn, vannak gazdasági funkciói és fizeti az államadósság kamatait.

Az utóbbira a GDP több mint 4 százaléka megy el egy évben. Miközben az államadósság mértéke rövid távon nem nagyon fog változni, az ehhez tartozó kamatláb lehetne valamivel alacsonyabb, ez ugyanis a világgazdasági folyamatok mellett leginkább a gazdaságpolitika hitelességének függvénye. Néhány év felelős gazdálkodása akár komoly mértékben is csökkentheti ezt az összeget. Az sem kizárt, hogy egy valóban hiteles és komoly jogkörrel rendelkező költségvetési hivatal létrejötte és meggyőző működése vagy az euró bevezetése több tíz vagy száz milliárddal is csökkentené ezt a terhet. Persze nem jövőre.

Egy liberális közgazdász természetesen leginkább az évi 7 százalékot felemésztő gazdasági funkciók átgondolását szorgalmazhatja. Ezek közül is a legnagyobb tétel a közlekedés és távközlés területe, amely a 2007-es költségvetés szerint 4,2 százalékot tesz ki (2008-ra jelentősen kevesebb van betervezve, de ezen a területen semmiképpen sem tanácsos elhinni az ilyen előrejelzéseket). Ebben benne van az autópálya-építés, amit bizonyára nem tanácsos leállítani, bár hatékonyabban biztosan lehet csinálni. Láthatunk azonban olyan tételeket is, amiknél kevés kétségünk maradhat arról, hogy a pénz kárba ment. Nem is nehéz megtalálnunk a legfontosabb ilyen tételt: ez a Magyar Államvasutak. Ez a monstrum tavaly nem kevesebb, mint a GDP 1 százalékára, tehát 300 milliárd forintra tarhálta le az adófizetőket (persze ebben a jegybevétel nincs is benne). Ne feledjük a nagyságrendet: ez *egyenlő a bejelentett adócsökkentés teljes összegével*. És mit kaptunk mindezért? Fejlesztést vagy minőséget bajosan. Talán célszerű volna eladni az egészet egy külföldi társaságnak, hátha az tudna valamit kezdeni vele. A helyzet nem ilyen egyértelmű azonban a mezőgazdaság esetén, amely 1,3 százalékos összeggel szerepel az állam gazdasági tevékenységei között. Radikális adócsökkentők követelhetik ennek megnyirbálását, bár a politikai költség talán itt lenne a legnagyobb.

Nem kevésszer halljuk, hogy kezdje az állam magán a spórolást. Ez valamennyire meg is történt: az állam működési költsége 2007-re 6,4 százalékra csökkent a 2006-os 7,6-ról. Itt számos olyan tétel van azonban, ami eleve rendkívül alacsony. Alaputatásra 0,3 százalékot költünk, műszaki fejlesztésre 0,01 százalékot, hadseregére pedig 0,9-et. A legjelentősebb tételt a törvényhozó és végrehajtó szervek jelentik, 2,2 százalékkal, ami a 2006-os 2,8-ról csökkent le. Mennyi tartalék van ebben? A haza összes gondját biztosan nem lehet belőle megoldani.

Ha tehát eltekintünk az autópálya-építéstől és a MÁV bezárásától vagy privatizációjától, akkor rövid távon nem lehet több száz milliárdot előteremtteni a jóléti kiadások megnyirbálása nélkül. A miniszterelnök ettől elzárkózott, de a szavazatszerzést kevésbé szem előtt tartó elemzők ezért joggal kritizálhatják.

*

Mint a táblázatban látjuk, a jóléti kiadások a GDP 30 százalékára rúgnak. Ha valahol van hely a spórolásra, akkor ez az. Milyen lehetőségek közül választhatunk? Egy elszánt adócsökkentő kezdheti például az oktatással. A tanulók csökkenő létszáma miatt egyre kevesebb diák jut

egy tanárra. Felmerülhet tehát a létszámleépítés ötlete. Nem egyszerű ügy persze, hiszen ehhez iskolákat kellene bezárni és tanárokat elbocsátani. A probléma azonban ennél is nagyobb. A nemzetközi teszteken nem túl jól szereplő magyar diákok a fejlett országok egyik leginkább szegregált oktatási rendszerébe járnak. A felszabaduló forrásokat ezért érdemesebb lehet e problémák orvoslására felhasználni. Például arra, hogy a tanári pálya a jelenleginél legalább valamivel vonzóbb legyen a fiatalok számára. Javuló oktatás nélkül hosszú távon nem nagyon fog javulni a versenyképesség. Az alap- és középfokú oktatás összesen a GDP 2,5 százalékát teszi ki - ebből sok száz milliárdot azért nem nagyon lehet kivonni. Megfontolandó lehet persze egy kiadós tandíjemelés is - bár ez lapzártakor mérsékelten tűnik időszerűnek.

Az egészségügy területén masszív forráskivonás zajlott a reformmal párhuzamosan - 2006 és 2008 között hatodával csökkentek az egészségügyi kiadások. Ez épp eléggé nagy probléma volt a reform kapcsán. Elég elszántnak kell lenni annak az adócsökkentőnek, aki jelentős összeget tud kivonni az egészségügyi rendszerből. Elvileg annál könnyebb a társadalombiztosítási és jóléti kiadások csökkentése. Nyugdíjakra 10 százalékot költünk. Itt a lehetőség mondjuk a 13. havi nyugdíj megszüntetésére a GDP közel egy százalékáért! A nyugdíjak befagyasztása sem kis haszonnal jár - 4 százalék GDP-növekedés és másik négy százalék infláció mellett ez két év alatt több mint 1 százalékkal tehermentesítheti a költségvetést. Persze választások közeledtével nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez nem csak az egyik irányban igaz - a 14. havi nyugdíj jól sikerült bevezetése máris elvinné a 2009-es adócsökkentést. Más változások - például a nyugdíjkorhatár emelése - viszont inkább csak hosszabb távon érzékeltetnék a maguk hatását. Még hosszabb távon azonban nem árt figyelembe venni a lakosság demográfiai szerkezetét, ami sajnos arra utal, hogy a nyugdíjak a következő évtizedekben a GDP-nek a jelenleginél jelentősen nagyobb részét fogják felemészteni.

Az elszánt adócsökkentő azonban nem csak a nyugdíjasokat haragíthatja magára. További nagy tétel például a táppénz, anyasági támogatás és a családi pótlék, összesen közel 4 százalékért. Baloldali, liberális vagy konzervatív adócsökkentők is felvethetik esetleg, hogy az utóbbiakat mondjuk csak a szegények kapják. Ez nem volna elhanyagolható tétel - akár 1-2 százalékra is rúghat. Persze nem ártana cserébe a bölcsődéket vagy a kisgyerekek napközbeni foglalkoztatását ellátó intézményeket fejleszteni.

Maradt még a lakásügy (2 százalék), valamint a kultúra, szórakoztatás és vallás (1,3 százalék). Az állami lakáshitelek támogatását lehetne csökkenteni, ez azonban csak akkor hozna azonnali eredményt, ha utólagosan azokat is érintené, akik már felvették a hitelüket. Ez nem tűnik valami vállalható megoldásnak. Államunk kulturális tevékenységét nem könnyű több 100 milliárddal megrövidíteni - bár a sok kicsi sokra megy. Az egyházak finanszírozása pedig sokkal inkább elvi, mint nagy terheket jelentő költségvetési kérdés - 0,13 százalék.

Nos, ezek a lehetőségek. Mindenki ízlése szerint választhat a menüből - hiszen az ezermilliárdos adócsökkentéshez "csak" két százalékot kell találni. Ennek nagy részét egyszerűen nem lehet máshonnan előteremteni, mint a jóléti kiadásokból. Halljuk, ki mit áldozna be?

Muraközy Balázs

AZ ÁLLAM KIADÁSAI FUNKCIONÁLIS BONTÁSBAN, A GDP SZÁZALÉKÁBAN

	2006 tény	2007 terv	2008 terv
ÁLLAMI MŰKÖDÉSI FUNKCIÓK	7,64	6,43	6,43
Általános közösségi szolgáltatások	4,53	3,74	3,84
Védelem	1,02	0,88	0,90
Rendvédelem és közbiztonság	2,09	1,82	1,68
JÓLÉTI FUNKCIÓK	32,13	30,39	29,84
Oktatási tevékenységek és szolgáltatások	6,25	5,72	5,39
Egészségügy	5,18	4,72	4,39
Társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások	17,03	16,64	16,76
Lakásügyek, települési és közösségi tevékenységek és szolgáltatások	2,17	1,97	1,99
Szórakoztató, kulturális és vallási tevékenységek és szolgáltatások	1,50	1,34	1,32
GAZDASÁGI FUNKCIÓK	8,43	8,02	6,97
Tüzelő- és üzemanyag, valamint energiaellátási feladatok	0,02	0,01	0,02
Mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodás	1,57	1,44	1,29
Bányászat és ipar	0,20	0,18	0,18
Közlekedési és távközlési tevékenységek és szolgáltatások	4,11	4,20	2,90
Egyéb gazdasági tevékenységek és szolgáltatások	1,76	1,26	1,40
Környezetvédelem	0,77	0,94	1,18
ÁLLAMADÓSSÁG-KEZELÉS	4,14	4,40	4,05
Államadósság-kezelés, államháztartás	4,14	4,40	4,05
FUNKCIÓBA NEM SOROLHATÓ TÉTELEK	0,98	1,91	2,20
A főcsoportokba nem sorolható tételek	0,98	1,91	2,20
Kiadások összesen:	53,3	51,2	49,5
Bevételek összesen:	44,1	44,2	44,9
Egyenleg:	-9,3	-6,9	-4,5

Forrás: a 2008-as költségvetés általános indoklásának melléklete